

Intensiv helg i Dalarna

Sid 10-11

Första dagen på vårresan ägnades åt Dalregementet och Dalregementsgruppen.

FOTO: AGNETA CEDERVALL

i detta nummer

- *Totalförsvaret som ett gemensamt system*
 - *Viktigt meddelande /Annonser*
- *Ypres´Salient del 2* • *Spanska sjukan*
- *En vårresa runt Siljan* • *Inför hösten*

Totalförsvaret som ett gemensamt system

Riksdagen beslutade den 17 december 2024 att det väpnade angreppet ska vara det som är dimensionerande i all totalförsvarsplanering.

Med detta som grund är det viktigt att alla som arbetar i systemet och de som är krigsplacerade eller ska fullgöra sina åtagande utifrån den allmänna tjänsteplikten förstår vad detta innebär.

Sverige står nu inför det allvarligaste läget sedan 1945 och vi tillsammans förväntas ställa upp med att fullgöra våra plikter och åtaganden. Då är det viktigt och nödvändigt att vi alla förstår systemet och hur plikten och åtagande ska utföras, på nationell-, regional- och lokal nivå, så att den enskilde vet var i totalförsvarsystemet man har sin tjänstgöringsplats.

Försvarsminister Pål Jonson sa i sitt tal på Folk och Försvar att försvarsansträngningarna måste öka ock tempot i upprustningen måste höjas.

Ministern för Civilt försvar, Carl Oscar Bodin, sa i sitt anförande på Folk och Försvar att den extrema individualismens tidevarv är över. Tiden framför oss kräver ett större vi. Att värna Sveriges intressen är en större uppgift än vårt eget självförverkligande.

Alla som är med och bidrar till ett starkt totalförsvaret behöver förstå systemet som en helhet och att nu är det dags att gå från individualismen till att verka som en sammansatt helhet.

Även vår Överbefälhavare General Michael Claesson påtalade vikten av att arbeta tillsammans under sitt anförande på Folk och Försvar.

Om kriget kommer ska vi med full kraft försvara allt det vi står för. Vi ska bygga ett starkt försvar med det vi har här och nu. Nu är det leverans som gäller, inte som ett självändamål, utan för att omvärldsutvecklingen kräver det.

Samtidigt påtalade MSB:s Generaldirektör Mikael Frisell att det är viktigt att vi går från samverkan till samarbete och arbetar tillsammans med att inrikta vårt civila försvar mot att verka för alla civila aktörer i form av beredskapsmyndigheter, kommuner, regioner, näringsliv, trossamfund och frivilligorganisationer arbetar mot samma mål för att uppnå avsedd effekt ute på fältet.

För att uppnå avsedd effekt behöver samtliga aktörer i totalförsvarsystemet förstå sin roll och de uppgifter som snabbt behöver komma på plats och därigenom säkerställa att Sverige har de förmågor som krävs för att vi ska kunna ställa om Sverige vid ett läge av höjd beredskap och ytterst krig.

I MSB:s senaste rapport ges det tydliga signaler att vi är på god väg, men att arbetet på det regionala och lokala planet behöver intensifieras, med andra ord öka och bli mer kraftfullt.

Utmaningarna är många och stora men om vi arbetar tillsammans kommer vi att skapa den förmåga som efterfrågas och som behövs den dagen samhället utsätts för svåra påfrestningar.

Tillsammans skapar vi den interoperabilitet som krävs för att samtliga aktörer i totalförsvarsystemet samordnat ska kunna slå tillbaka vår gemensamma motståndare.

FOTO: PRIVAT

Ulf Engström

Detta ska vi göra genom interoperabilitet i en svensk-, nordisk-, europeisk- och Natokontext.

För att säkerställa interoperabilitet krävs insikt och kunskap i form av utbildning och övning på alla nivåer i totalförsvarsystemet, från högsta till lägsta nivå och slutligen till den som ska utföra de uppgifter som kommer att krävas den dagen totalförsvaret sätts på prov.

Från vision till mission

I samband med en övning i Finland deltog Natos högste beslutssfattare i Europas militära verksamhet, Supreme Allied Commander Europ, Generalen Christopher Cavoli. Han uttryckte sin stora glädje över att våra svenska soldater tydligt visade att de förstod sina uppgifter och varför de var på plats för att öva i de finska skogarna. Att gå från Vision Command till Mission Command kräver att alla som deltar i en insats förstår sin uppgift och syftet med uppgiften, helt enkel varför hen är där på plats.

Vårt svenska ledarskap är en förebild hos många militära och civila beslutsfattare i andra länder. Vårt ledarskap bygger på att alla som är involverade i uppdraget ska känna sig delaktiga och ges de förutsättningar som krävs för att lösa uppgiften och det är detta som vi just nu behöver fokusera på.

Att på alla nivåer i totalförsvarsystemet fatta de beslut som måste tas, så att de som ska lösa uppgiften att försvara Sverige haar givits de förutsättningar som krävs den dagen uppdraget ska verkställas.

Vad innebär då detta?

Alla som arbetar i totalförsvars-systemet och är med att fatta beslut gällande genomförandet av olika aktiviteter som har med krigsplan-läggning och uppbyggnaden av to-talförsvaret att göra behöver få bättre förutsättningar att omsätta och reali-sera besluten i praktiken.

Förutsättningar i form av möjlig-heten att medverka vid fördelning av statliga-, regionala- och kommunala medel, materiel, övningsterräng, ut-bildningar och övningar i syfte att skapa den kunskap och förmåga som behövs för att förstå uppgifterna och stärka sina förmågor för att lösa till-delade krigsuppgifter.

Om de regionala och lokala be-slutsfattarna inte ges möjligheten att vara med och påverka hur fördel-ningen görs gällande de ovanstå-ende är det svårt att skapa den verk-samhet som förväntas att genomföras för att det ska bli effekt på kort och lång sikt.

Att som tjänsteman i en kommun, region eller frivilligorganisation få möjlighet att delta i planeringen i ett tidigt skede skapar både bättre planering och större förståelse hos dem som har uppdraget att utföra de praktikaliteter som också behöver komma på plats för att skapa effekt. Det skapar också framförhållning för dem som slutligen förväntas delta i den utbildnings- och övningsverk-samhet som sker inom både det ci-vila- och militära försvaret på frivillig basis. Frivilliga kommer att behövas utbildas och samövas för att uppnå Mission Command.

Hur påverkar då detta dem som tillhör en frivilligorganisation?

En gedigen strategi innehåller processer som är kraftfulla nog för att fånga morgondagens möjlighe-ter samtidigt som de är tillräckligt praktiska för att säkerställa effektiv leverans och realisera strategier. En strategi i sig har noll värde om den inte kan förverkligas och omsättas i praktiken. Det är strategin som om-vandlar vision till verklighet och det är i den verkligheten som alla frivil-liga organisationer ingår, så även Stockholms Trängbefälsförening.

Vår förening är en av de aktörer som utgör en viktig kugge i vårt ge-mensamma totalförsvaret och jag vill uppmana alla som läser denna tid-ning att ta vara på de möjligheter som erbjuds i form av utbildningar och övningar inom totalförsvarssys-temet.

Genom att delta vid olika utbild-ningar och övningar bidrar detta till att du och alla andra höjer era kun-skaper och förmågor så att du tillsam-mans med övriga i systemet känner dig redo att utföra det som kommer att krävas av var och en den dagen Sverige utsätts för svåra påfrestningar och ytterst krig.

Jag kommer att vara där och jag hoppas att även du är där, när det väl gäller, oavsett på vilken nivå i syste-met vi befinner oss på.

Väl mött i leden. ■

Ulf Engström

Ledamot i Stockholms Trängbefälsförening
och vice ordförande i FOS Stockholm

Som medlem i Träng-befälsföreningen har du tillgång till många intressanta kurser kostnadsfritt.

Läs noga igenom det kursprogram som medföljer Försvars-utbildarnas tidskrift eller logga in på För-svarsutbildarnas hemsida med bank-ID. Där kan du läsa alla uppgifter om dig och vilka kurser som Försvarsutbildarna erbjuder.

NOTERA!

Manusstopp för
Trängbuletinen nr 3-2025

15 september
Manusstopp = sista dagen
för inlämnande av material
till tidningen

Trängbuletinen

är Stockholms Trängbefälsförenings medlemstidning som kommer ut med fyra nummer per år.

Ansvarig utgivare: Nils Bovin
nisse.bovin45@gmail.com

Redaktör: Agneta Cedervall
ideoform@outlook.com

Redaktion: Agneta Cedervall, Wilhelm Nisser

Grafisk formgivning och produktion:
Idé & Form 1942 HB

Tryck: Normy Stockholm AB

Bidrag till tidningen, skickas till
ideoform@outlook.com
Redaktören återsänder material om så önskas.
Redaktören förbehåller sig rätten att ändra i texter
och beskära bilder.

Stockholms Trängbefälsförening
informerar sina medlemmar genom hemsida och
brev. Du når oss på
www.forsvarsutbildarna.se/sthlmtrang eller
sthlmtrang@forsvarsutbildarna.se

Nya medlemmar kontakter
medlem.sthlmtrang@forsvarsutbildarna.se

Har du andra frågor angående Trängbefäls-föreningen skicka då e-post till
info.sthlmtrang@forsvarsutbildarna.se

Föreningens PlusGirokonto 25 27 28-1

Trängbuletinen ligger alltid också på vår hemsida.
Tipsa vänner om de är intresserade av vår fören-
ing att läsa eller ladda ner tidningen.

Intressanta hemsidor

www.folkochforsvar.se • www.aff.a.se
www.slkf.se • www.hemvarnet.se
• www.fhs.se • www.ftk.nu

Viktigt meddelande!

Stockholms Trängbälsförening har nu gått över till programmet My Club, vilket finns numer hos många olika föreningar, för medlemsregister och information. Informationen och nyheterna kommer att ske genom utskick till medlemmarna via deras e-postadresser. På så sätt kan vi enklare och snabbare nå er med viktig information.

Vi ber er därför, att de som inte har haft någon kontakt med föreningen nyligen eller inte har rest med föreningen under de senaste åren, att skicka en e-post till vår medlemssekreterare Leif Jansson,

e-post: sthlm.trang@gmail.com

För att underlätta arbetet med det centrala medlemsregistret, Frida, ber vi er också att skriva fullständigt namn och födelsedata i mailet.

Information om kommande aktiviteter, såsom jullunchen inklusive anmälan och betalning av årsavgiften för 2026 kommer att ske genom mailutskick. Betalningarna skall ske enligt mailutskicket, Swish eller bankgiro, ej längre till Plusgirot.

Samtidigt måste vi påminna om regeln i stadgarna §11, där medlemskapet kan upphöra om avgiften saknas för 2 år i rad.

Styrelsen 2025-06-01

Tips att läsa

Hoppas du har kvar tidningen Försvarsutbildarna nr 2-2025.

Gå in på sidan 26 och läs Krönikan som generaldirektören på MSB Mikael Frisell skrivit

"Stärkt totalförsvaret - Nu"

Prenumerera på TJUGOFYRA7

Du kan prenumerera på Tjugofyra7 som tryckt tidning och som PDF-tidning. Innehållet är samma, det är bara format och distributionssätt som skiljer dem åt. De ges ut fyra gånger per år och är kostnadsfria. Fyll i formuläret på hemsidan för att starta din prenumeration på Tjugofyra7. Det finns mycket intressant att läsa om totalförsvaret och dess utveckling. ■

**Medlemsavgiften för 2025 är 150:- och ska betalas SNARAST.
Tills vi gått över till det nya systemet gäller Plusgirokonto 25 27 28-1**

Ypres 'Salient

Del 2

Ett av otaliga monument över stupade 1914-1918, Honfleur, Normandie Frankrike.

De turbulenta åren 1915-1917

Ententen planerade att 1916 samtidigt sätta in stora offensiver på östfronten, i Alperna och på västfronten. Tyskarna förekom planerna 1915 genom ett störanfall mot Verdun. Franska armén skulle förblöda, men det kom även den tyska att göra. Striderna fortsatte 1916.

Efter misslyckandet vid Verdun fick Falkenhayn avgå. Han ersattes av Hindenburg och Ludendorff, som fram till dess lett kriget på östfronten. Nu fick de befäl över väst- och östfronten.

I Storbritannien rekryterades 1914-1915 en miljonarmé av frivilliga och 1916 infördes värnplikt. Den frivilliga armén sattes in vid Somme sommaren 1916.

En jättelik artilleripark med till synes oöverskådlig mängd ammunition skulle ge britterna en promenadseger, men så blev det inte.

De stupades antal var katastrofalt och ett genombrott av de tyska linjerna lyckades man inte med. Fronten flyttades endast några kilometer.

1917 blev ett turbulent år. Ryska Februarirevolutionen bröt ut och i slutet av året Oktoberrevolutionen. Ryssarna drog sig ur kriget. Det stora sjöslaget, Skagerakslaget, ägde rum 1916. Tyskarna sänkte fler fartyg än britterna och ansåg sig som segrare.

Den i slaget sargade tyska högsjöflottan löpte emellertid aldrig mer ut. Tyskarna satte istället in ubåtar, som sänkte brittiskt handelstonnage med underhåll till Storbritannien.

Kris uppstod i franska armén. Myteri bröt ut i flera regementen. Orsaken var dåligt förtroende för befälet, brist på framgångar i striderna och de stora förlusterna i stupade. Till detta kom dålig förplägnad, ynkelig dagpenning och få permissioner.

Tur i otören för Ententen var att

tyskarna inte visste om vad som skedde. Britterna fick nu ta ansvar för krigsinsatserna på Västfronten. USA, som varit isolationistiskt, beslutade sig efter torpederingen av handelsfartyg och passagerarfartyget Lusitania, med amerikaner ombord, att förklara Centralmakterna krig. Till detta beslut kom, genom signalspaning, avslöjandet att tyskarna försökt få med Mexiko i kriget mot att landet skulle få områden i USA.

Det tredje slaget vid Ypres

Den brittiske fältmarskalken sir Douglas Haig beslutade 1917 att sätta in ett stort anfall i Flandern. Premiärminister David Lloyd George bromsade, men fransmännen väddade om brittisk hjälp. Anfallet skulle avlasta trycket mot den franska fronten.

Krisen i franska armén var så allvarlig att den inte var fullt ut

Fredsvillkoren i Versailles 1919. Tysklands utrikesminister, von Brockdorff-Rantzau, skriver under. Mitt emot honom sitter konseljpresident Clemenceau, som till höger om sig har premiärminister Lloyd George och till vänster president Wilson. Målning av William Orpen.

i försök att spränga motståndarens minor. Plumer byggde terrängmodeller, som befäl och trupp fick studera och övningsbanor i terräng liknande anfallsmålen. Framryckningstekniken var att ta begränsade mål steg för steg.

Den 7 juni anföll Plumer. Tre miljoner granater avfyrades och 19 minor sprängdes under de tyska skyttegravarna. Det påstås att vibrationerna märktes i London.

Nästan alla anfallsmål togs och de tyska motanfallen hann aldrig fram. Höjdryggen var erövrade och det till ett pris av färre stupade än under de tidigare offensiverna i Flandern.

Offensiven skulle nu fortsätta norr om Ypres mot Passchendaele. Haig fick en tuff match mot Lloyd George, som ville hålla BEF i defensiv strid till dess USA stod på slagfältet. Detta till trots beslutades offensiven att genomföras.

Haig gjorde misstaget att inte låta Plumer leda anslaget utan mer "gå på generalen" Gough.

Anslaget mot Passchendaele gick inte bra. Ett förödande regn förvandlade terrängen till ett hav av lera. Ingenjörerna la ut kavelbroar och spänger. Den som halkade eller trampade fel drunknade i lera. Plumer inkallades för att stödja anslaget högra flank.

Till slut lyckades kanadensiska trupper inta Passchendaele, som fick bli slutmålet med offensiven. Slaget kostade i förluster britterna cirka 250 000 man och tyskarna cirka 260 000 man. Striderna varade från 31 juli- 6 november.

Tyska offensiven 1918

Efter freden med Ryssland i mars 1918 i Brest-Litovsk överförde tyskarna från östfronten ett stort antal divisioner till västfronten. Britterna skulle drivas ut ur kriget. Man ansåg att fransmännen då skulle ge upp. Men det gällde att slå till så fort som möjligt innan amerikanerna kunde bilda en stridsduglig armé.

Tyskarna anföll med en ny stridsteknik med elitdivisioner, som skulle slå igenom svaga punkter i fiendens linje och infiltrera in i deras område. En efterföljande anfallsvåg

operationsduglig. Lloyd George gav med sig och Haig fick genomföra sin offensiv. Planen var att erövra höjdsträckningen söder och öster om Ypres, Messines – Passchendaele.

Operationsplanerna var större än så. Tanken var att slå igenom den tyska linjen öster och norr om Ypres och erövra tyska ubåtsbaser vid Nordsjökusten. Ett par divisioner skulle samtidigt hållas i beredskap i England för att, vid belgiska kusten, med flatbottnade båtar, landstiga i ryggen på tyskarna.

De tyska ubåtarna hotade den brittiska försörjningen. De var nära att svälta Storbritannien ut ur kriget. Underhåll från USA och Imperiet var livsviktigt för Storbritanniens krigsinsats.

General Plumer utsågs att genomföra anslaget mot Messines. Till sitt förfogande hade han en armé med britter australiensare och nyzeeländare.

Plumer var en av de skickligaste generalerna i BEF. Hans förberedelser var extremt noggranna. Räls lades ut mot anfallsmålet. Miljoner artillerigranater fördes fram och 3000 artilleripjäser. I anfallsterrängen fanns sedan tidigare 21 grävda mingångar 30-40 meter under marken. De var 180-1830 meter långa. Brittiska gruvarbetare hade grävt mingångarna, som ingenjörtrupperna sedan laddade med sprängämne.

Även tyskarna grävde minor och båda sidor grävde kontramino

skulle slå ut stödjepunkter och rensa linjen och fortsätta anfalllet i elitförbandens spår. Efter dessa kom ytterligare förband med uppgift att säkra tagen terräng. Anfalllet sattes in i april och gick bra i inledningen ned mot britterna intill det franska frontavsnittet. Britterna skulle separeras från fransmännen. Det lyckades man inte med. Anfallskraften ebbade ut och anfalllet avstannade. De anfallande elittrupperna, som var bättre utrustade och utbildade än resten av de tyska divisionerna, nöttes ner. De tyska trupperna led dessutom brist på livsmedel, vilket minskade deras uthållighet.

Tyskarna ändrade nu anfallsriktning. Britterna skulle drivas ut i havet och hamnstäderna vid Nordsjökusten skulle erövras. Tyskarna maktade inte med detta. Striderna fortsatte med nya tyska offensiver i Flandern och mot Marne och Paris. Allt gick bra i inledningen av anfallen men ebbade sedan ut. Amerikanska divisioner började anlända till striderna och under hösten 1918 sattes en amerikansk armé, under general Pershing, in i kriget.

Ententen enades nu om att utse fältmarskalk Foch till Ententens överbefälhavare. Tidigare hade Ententen inte haft en gemensam överbefälhavare. Tyskarna var utmat-

Poperinge, en stad väster om Ypres, var centrum för brittiska trupper i vila och reorganisation.

tade och drevs norrut. Ententen anföll med flyg, artilleri, pansar, och marktrupper i samverkan. Allt fler tyskar togs till fånga.

Striderna runt Ypres, där tyskarna erövrat stora områden, men inte lyckats bryta igenom, pågick till oktober. Den 11 november kl. 11 slöts stillestånd på västfronten. Bulgarien, Österrike-Ungern och Osmanska riket hade då redan gett upp. Tyska arméerna i väst var slut. Hunger, förorsakad av Ententens flottblockad och motgångar i fält, fick stridsmoralen att sjunka i botten.

I kriget på alla fronter stupade 10 miljoner soldater och kriget banade väg för en pandemi, Spanska sjukan. Pandemin skördade dubbelt fler offer bland civila och militärer. Den hårda Versaillesfreden 1919 skapade i Tyskland en revanschism, som bidrog till utbrottet av det andra världskriget. Nya gränsdragningar i Europa och Mellanöstern ledde till politiska kriser långt fram i tiden. Första världskriget blev "1900-talets urkatastrof. Det andra trettioåriga kriget". ■

Text och bild: Johan Engström

Ett av många upplag av vapen och annan utrustning från striderna vid Ypres. Fortfarande riskerar jordbrukare att gräva upp blindgångare, artillerigranater, runt Ypres. Många gånger med tragisk utgång.

BEF = British Expeditionary Force

Referenser

Combs, R.E.B., *A guide to the battlefields*, 1976.

Engström, Johan, "Två tyska örlogsfartygs öden med världshistorisk dimension", *Trängbulletinen* 2021 nr. 3. Stockholm 2021.

Evans, Martin Marix, *1918-avgörandets år, Hundra-dagaroffensiven som knäckte den tyska armén*, SMB, Stockholm 2014.

Wiest, Andrew, "Västfronten 1917-1918, Pansar, gas och flyg bryter dödläget", *Första världskriget Del 2*, SMB, Stockholm 2008.

Artikel lånad från Ing3 Kamratförenings tidskrift "Polarpionjären" julnumret 2018

Spanska sjukan

Att kemiska stridsmedel användes i stora mängder under första världskriget är väl allmänt känt, men kan det ha varit ett biologiskt stridsmedel som avgjorde kriget?

Spanska sjukans ursprung är okänt, men mycket pekar på att den började i Asien och spred sig till USA varifrån den med tilltransporterande soldater spred sig till Europa och vidare till övriga världen.

Under tre dödliga influensavågor dödade spanska sjukan mellan 50 och 100 miljoner människor under åren 1918-1919. Första dokumenterade fallet av spanska sjukan i USA rapporterades den 4 mars 1918 vid militärförläggningen i Fort Riley i Kansas då kompanikocken Albert Gitchell sjukanmälde sig. Några dagar senare hade ytterligare 522 soldater vid förbandet sjukanmält sig och influensan spred sig därefter snabbt till närliggande städer och nådde New York den 11 mars.

De trångbodda militärförläggningarna i USA som våren 1918 var fyllda med rekryter, som utbildades för att skickas till slagfälten i Europa, utgjorde en grogrund för smittspridning. Den kalla vintern och våren 1918 i norra USA gjorde att man bland annat i Kansas undantog de sanitära regler som fanns för hur många som fick bo i baracker och kaserner vilka överfylldes då tältförläggningar avvecklades.

Sjukdomsförlopp

De militära sjukhusen i Kansas som fick de första fallen av spanska sjukans första våg trodde först att detta var normal säsongsinfluensa, men insåg ganska snart att detta var en ny form av influensa. Sjukdomsförloppet var i allmänhet snabbt och svårt med snabbt insättande feber, huvudvärk och smärta i benen. De flesta patienterna blev bättre efter några dagar, men en större del än vid normal säsongsinfluensa utvecklade följsjukdomar på grund av influensan där bakteriell lunginflammation var den vanligaste och dödligaste.

I de trånga förhållandena i de amerikanska träningslägren insjuknade upp till 90 procent av männen, sammantaget kunde efter första influensavågen en ökad dödlighet iaktas i 30 av de 50 största amerikanska städerna, varav de flesta hade militära träningsläger i närheten. Även bland de trupper som skeppades till Europa rapporterades sjuka soldater under transportererna samt i de hamnar dit soldaterna kom iland.

Tyska våroffensiven 1918

Tyska våroffensiven eller Kaiserschlacht var en serie tyska attacker längs västfronten under våren 1918 och ledde till det största tyska avancemanget sedan 1914. Syftet med Kaiserschlacht var att hinna besegra de allierade innan de nya trupperna från USA skulle anlända och förändra styrkeförhållandena. Efter freden med Ryssland hösten 1917 kunde nästan 60 divisioner flyttas från östfronten för att i stället sättas in på västfronten.

Den 21 mars satte Tyskland in en storoffensiv mot brittiska och franska styrkor och hade vid slutet av den första dagen brutit igenom vid flera platser i den brittiska femte arméns front som efter två dagar var i full reträtt.

Tyskarna tillämpade en ny och effektiv taktik för att upphäva det låsta skyttegravskriget, så kallad infiltrationstaktik. Den tyske befälhavaren Erich Ludendorff följde inte den korrekta taktiken för sina *stosstrupper* utan tröttade ut sina styrkor genom att attackera starkt försvarade brittiska enheter. Vid Arras den 24 mars genomförde han en hastigt planerad attack mot den brittiska tredje arméns vänsterflank, men slogs tillbaka. Totalt sett kunde Ludendorff inte uppnå en avgörande seger, trots imponerande avancemang in på allierat territorium. Operationen av-

blåstes den 25 mars, tyskarna hade gjort stora avancemang, men till liten nytta eftersom den viktiga järnvägs-knuten i Amiens inte tagits. Största delen erövrad terräng bestod mest av sönderbombad vildmark efter slaget vid Somme två år tidigare och var dessutom svår att försvara. Tyskarna tog även stora mängder krigsfångar med vilka spanska sjukan spreds till de tyska trupperna och sedan vidare till den tyska civilbefolkningen.

Spanska sjukan var inte spansk

Spridningen av spanska sjukan i Europa gick fort, under april månad spreds smittan i Frankrike vidare i sydlig riktning mot Spanien. I början av maj rapporterade det brittiska amiralitetet att 10 000 sjömän var sjuka och att flottan därför inte kunde lämna hamn. Från Tyskland spreds smittan i nordlig riktning mot Skandinavien och östlig riktning mot Österrike-Ungern och Ryssland. Kulmen för första influensavågen kom i mitten av juli.

Eftersom kraftig censur rådde hos de krigförande parterna rapporterades det i mycket liten grad om spanska sjukans första våg som tillskrevs Spanien på grund att de var neutrala under första världskriget och därför hade i stort sett fria medier. 22 maj 1918 kom de första nyheterna från Spanien, i Madridtidningen *El Sol*, om massinsjuknande i en gåtfull sjukdom och att även den spanska kungen Alfonso XIII tillhörde de sjuka. Eftersom ingen annan rapportering hade skett i Europa om influensa och höga dödstal misstänktes det att influensan måste ha kommit från Spanien vilket gav den namnet spanska sjukan.

Den dödliga andra vågen

Efter att första vågen kulminerat i juli muterade influensaviruset och kom tillbaka i en andra våg i mitten av augusti vilket är en ovanlig tidpunkt för en influensaepidemi. Dödligheten i det muterade viruset var 5–25 gånger högre än normalt och drabbade i ovanligt hög grad personer i åldersgruppen 20–40 år där drygt hälften av dödsfallen inträffade. Det är troligt att viruset var så nytt eller

förändrat att väldigt få hade någon immunitet mot den. Liksom i första vågen utvecklades följsjukdomar främst i lungorna och de flesta dog på grund av bakteriell lunginflammation som fick fäste då viruseffekter förstört vävnaden i bronker och lungor vilka orsakade lungödem och blödningar i lungvävnaden. De flesta som utvecklade följsjukdom avled redan inom några dagar ofta med blåaktig hud som följd av syrebrist på grund av den nedsatta lungkapaciteten. Bland civilbefolkningen utbröt viss panik över rädslan att drabbas av den dödliga smittan och många bar munskydd i tron att det skulle hjälpa dem

Spanska sjukan kommer till Sverige

Ett av de första fallen av spanska sjukan i Sverige dök upp vid midsommartid 1918 i skånska Hyllinge, dit en smittad arbetare rest från Kristiania (nuvarande Oslo). Ett par dagar senare hade ett femtontal av hans släktingar också insjuknat och inom bara ett par veckor hade viruset nått stora delar av landet.

I augusti kom den andra vågen med den högre dödligheten. Den 9 augusti rapporterade Norrbottens-Kuriren att folkskolläraren Sven Husberg blivit det första offret i Luleå för spanska sjukan. Snart fylldes lokaltidningarna i Norrbotten dagligen med döds-runor över de som dött av "spanskan". SSU krävde att 1918-års repövningar skulle ställas in vid förbanden i Boden för att minska risken för smittspridning vilket ej hörsammades.

Inryckning till förbandens kedde den 5 september och med denna tredubblades förbanden i staden samtidigt som antalet inrapporterade fall av spanska sjukan steg från 29 till 1630 i Boden. Inryckningsveckan skedde ett dödsfall vilket andra veckan var uppe i 87 döda. Det arméförband som drabbades värst i Sverige var Kungl. Bodens ingenjörkår Ing 4 som i december 1918 rapporterade till Sjukvårdsstyrelsen att kåren under spanska sjukans höstväg haft 434 sjukdomsfall av spanska sjukan och av vilka 44 avlidit, vilket motsvarar ett dödstal på 10,1% av de insjuknade!

På Lundagårdsskyrkogården finns Kungl. Bodens ingenjörkårs gravsten med namnen på sju värnpliktiga som avled mellan den 13-24 september 1918, även A8 och I19 har gravstenar här som bär minnet av soldater som föll offer för spanska sjukan.

Norrbotten kom i stort att drabbas hårt av framförallt andra och tredje vågen av spanska sjukan. Värst drabbat i hela landet blev Arjeplog som under den tredje och sista influensavågen under vintern och våren 1919-1920 rapporterade att 87 av de 3225 invånarna dött till följd av spanska sjukan, vilket motsvarar 3 procent av befolkningen.

Summering av spanska sjukan

Den tredje influensavågen av spanska sjukan kom under 1919 och hade högre dödstal än vanlig säsongsinfluensa men lägre än det som rapporterats efter den andra vågen 1918. I efterhand har en sammanställning gjorts av officiella siffror som rapporterats in, i Indien döddes upp till 20 miljoner människor, i Indonesien 1,3 miljoner, i Tyskland mellan 250 000 och 300 000, i Frankrike och England mellan 350 000-400 000, i USA 550 000, i Japan 390 000 och i Sverige 38 000. På grund av första världskriget kan det finnas ett stort mörkertal i dessa siffror och det är möjligt att upp till 100 miljoner dog av spanska sjukan vilket motsvarar 6 % av jordens dåvarande befolkning på 1,3 miljarder.

Nutida forskning har visat att spanska sjukan gav upphov till en överreaktion hos immunförsvaret och att influensan aktiverade gener som är kopplade till apoptos (programmerad celldöd), vilket i vanliga fall är ett effektivt försvar för att upphäva infektioner. I detta fall kom celldöden att bli så omfattande att stora delar av lungvävnaderna förstördes.

Detta kan förklara att man observerat att det var främst friska

människor som blev hårdast drabbade, inte gamla och småbarn, eftersom ett starkt immunförsvar i detta fall ledde till en kraftigare överreaktion och mer omfattande skador i lungorna.

Avgjorde spanska sjukan kriget?

Om spanska sjukan avgjorde första världskriget är omöjligt att säga då många andra faktorer måste vägas in såsom Ludendorffs felaktiga användning av *Stosstruppen*, som var en viktig del i infiltrationstaktiken och av vilka tyskarna förlorade 239 000 enbart i den första offensiven. Dessa soldater var oersättliga och kunde ha spelat en stor roll i de tre efterföljande offensiverna västerut mot Paris. Dock kan man inte förbise att de tyska framgångarna underminerades gradvis av att en stor del av de tyska förbanden härjades av spanska sjukan.

Ludendorff konstaterade förtvivlat att tusentals soldater insjuknade i varje division och att försörjningslinjerna till fronterna blev lidande. Soldaterna utmattades av svält och tvingades till reträtt medan de brittiska och franska förlusterna ersattes av ett stort inflöde av amerikanska styrkor, av vilka redan många hade haft spanska sjukan.

Ententen fick därmed numerär och stridsmoral och kunde återerövra förlorad mark medan Tyskland trängdes tillbaka och hamnade en reträttsituation som i kombination med influensautmattning, mat- och råvarubrist undergrävde stridsmoralen då det var uppenbart att kriget inte längre gick att vinna, varför man valde att kapitulera. Spanska sjukan som kom med de amerikanska soldaterna till Europa kan därmed ses som ett biologiskt stridsmedel som omedvetet fördes med från USA och blev en del i krigets slut. ■

Fanjunkare Mats-Einar Wallin
Norrbottens Regemente

Källor:

FAZ, Spanischen grippe 1918
NSD, 100 år sedan spanska sjukan
Piteåtidningen, När spanska sjukan härjade

Norrbottenskuriren, Första dödsfallet i spanska sjukan
Bodens ingenjörregementes historia

En vårresa runt Siljan

Det var en tidig fredagsmorgon. Fåglarna hade inte ens vaknat men bussresenärerna till Dalarna var pigga liksom busschauffören, som kom 45 min före utsatt tid. Det bådade gott för resan där alla kom i tid så gott som hela tiden. Vi skulle resa och bese Dalarna och ta oss runt Siljan. Programmet var mycket varierande och spännande.

Första anhalten var Falun och besök på Dalregementet där vi blev väl mottagna och informerades om olika delar av försvaret. Först ut var Dalregementets stabschef och tf Regementschefen överstelöjtnant Lars Rutgersson. Han berättade stolt att Plikrådet hade utsett Dalregementet till Sveriges bästa förband 2024 och 2025, vilket måste kännas mycket trevligt att få börja en presentation med. Vi gratulerar!

Under en timme redogjorde han i första hand för omvärldsläget, men sedan om Försvarmaktens uppdrag och uppgifter, vad det innebär att vara med i NATO och i synnerhet om Armén i NATO. Ett förtydligande kanske som inte alla tänkt på. Det är viktigt att veta

att det inte är Försvarmakten som gått med i NATO utan det är SVERIGE som gått med. Något som en del har missuppfattningar om. Vidare informerade han om vad det innebär för Sveriges del att vara med i NATO. Vad kan vi hjälpa till med och vad får vi hjälp med (Värdlandstöd) som vi fick höra om av dagens tredje talare.

Lars Rutgersson informerade också om att i Ukraina har man inga problem med betalningar. I Sverige uppmannas man att ha kontanter hemma om det skulle behövas. I Ukraina använder man bara "Swish". Där finns inte olika teleoperatörer utan man har samordnat alla master och kommunikationen till ett gemensamt telenät där alla fort och lätt få kontakt med varandra. Det är ett land som ligger i krig. Varför ska vi krångla till det i Sverige kan man fråga sig.

Efter lunchen i Dalasalen fick

vi träffa Henrik Nordberg tf Chef på Dalregementsgruppen som håller i all utbildning av hemvärnspersonal på 17. Dalabataljonen för Dalarna. Den utbildningsgruppen ingår tillsammans med 10 andra hemvärnsbataljoner i Mellersta Militärregionen (MR M). De är egna krigsförband med egna krigsuppgifter. Henrik hade genomgång om hur arbetet bedrivs på utbildningsgruppen som utbildar, vidmakthåller och utvecklar 17. Hemvärnsbataljonen och kvalitetssäkrar och stöder Dalarnas Frivilligorganisationer.

Dagens siste talare var kapten Joakim Lempiäinen som talade om transporter, rörlighet, värdlandstöd och transiteringar. Försvarmaktens transporter omfattar: förbandstransporter, nödenhetstransporter, transport av personal, sjuktransporter och transporter av döda.

Det kan bli aktuellt, när vi är med i NATO, att göra transporter av annan militär genom Sverige än våra egna då vi ligger nästan i mitten av Norden och gränserna från att varit längst med Bottenviken och Östersjön nu flyttat till Norge/Danmark på västsidan och Finland och de baltiska länderna på östsidan.

En berikande dag gick till ända och vi inkvarterade oss på hotellet för gemensam middag.

De två övriga dagarna ägnades åt många kulturella besök. Från Tällberg, där vårt hotell låg, började vi med ett besök i Rättviks kyrka som är en gammal kyrka med anor från 1200-talet. Den är påbyggd flera gånger och det nuvarande utseendet är från 1793. Till kyrkan hör också en kyrkstad. Det är en samling småhus där tillresta till kyrkan förr kunde övernatta med folk och hästar under kyrkobesöket. Dessa är numera K-märkta.

Färden gick vidare till Nittsjö med sin berömda keramikverkstad och en butik som föll många i smaken att besöka. En tid var inbokad i Mora på Anders Zornmuseet med guidning. Tyvärr var det fotoförbud

inomhus. Vi fick njuta av och förundras över hur duktiga och kreativa både Anders Zorn och hans hustru Emma var med all inredning som de hade skapat. Efter lunchen fortsatte vår resa och eftermiddagen började med ett uppskattat besök på Leksands Knäcke där ett och annat inköptes av resenärerna.

I Tibble slutade dagens program med ett besök på Hugo Alvéngården. Gemensamt för dessa tre herrar Zorn, Alvé och sedan på söndagen Carl Larsson var att de alla hade en fattig uppväxt och blev genom sin framtanda och kreativitet var och en på sitt håll både rika och berömda.

Sista dagen började med Carl Larsson-gården i Sundborn där det också var fotoförbud men ett givande besök. Efter lunch åkte vi till Rommehed som ligger i Borlänge kommun och har varit ett tidigare exercisfält för Dalregementet. Numera är det ett naturreservat. Man hittar på området ett litet fint museum som vi blev guidade av Ulf Malmgren som också visade ett bildspel från gångna tider.

Vi hann också med ett besök på Sätters mentalsjukhus, som bland annat haft många kriminella som patienter. Vi fick en grundlig genomgång av hur sjukhuset sett ut, hur patienterna testades med olika metoder för att bli friska. Tyvärr var det många som, när de kom ut, om de kom ut, inte klarade av ett normalt liv. När man kom ut ur byggnaden var det skönt att lämna tvångströjor och sprutor. Som slutkläm stannade vi på hemvägen för att bese monumentet om slaget vid Brunnbäcks färja under Gustav Eriksson Vasa befrielsekrig 1521.

En innehållsrik resa där vi i första hand har Nisse att tacka, men också Miriam som höll ordning på programmet med tider med mera under hela resan och Leif som hade avtackning av alla vi besökte med Trängens standar m m. ■

Text: Agneta Cedervall
Foto: Miriam och Agneta

Lars Rutgersson o Leif

Henrik Nordberg

Leif och Joakim Leimpäin

Rättviks kyrkstad

Rättviks kyrka

Målning av dalahästar
i Nittsjö.

Zornmuseet och
Anders Zorn
(självporträtt)

Alfvängården

Kungl Dalregementet
1736-1908
Minnessten vid
Rommehed.

Monument över
Slaget vid
Brunnbäcks färja
1521.

Carl Larsson-gården

Besöket på Säter

En av behand-
lingarna på Säter;
man läste in
patienterna i en bur.

Trevlig sommar!

UTSIKT ÖVER SILJAN FOTO: AGNETA CEDERVALL

INFÖR HÖSTEN

Följ med Stockholms Trängbälsförening till
"Röda hanens museum" den 3 november.

"Röda hanens museum" ligger i Katarina brandstation på Tjärhovsgatan. Där blir vi rundvisade med guide och efter visningen bjuds vi på kaffe. Besöket tar två timmar.

OBS! Brant trappa till nedre delen av muséet. Det finns ingen hiss.

Innan besöket träffas vi och äter en dagens lunch hos "Katarina Kök & Café" som drivs av Svenska kyrkan och ligger på Högbergsgatan 15A, granne med Katarina kyrka. Bord är bokat i restaurangen kl.11:15. **OBS! Aktiviteten har begränsat antal platser.**

MER INFORMATION I NÄSTA NUMMER